

BESZÁMOLÓ A PAPOK ÉS KÖZÖSSÉGEK A NAGYÍTÓ ALATT CÍMŰ KÖNYVBEMUTATÓRÓL ÉS KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉSRŐL

Budapest, 2021. november 22.

LIPTÁK NOÉMI

A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat keretein belül a Magyar Tudományos Akadémia, az ELTE BTK Folklore Tanszéke és az MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport könyvbemutatót és kerekasztal-beszélgetést tartott 2021. november 22-én, az ELTE Néprajzi Intézetének könyvtárában. Az *Alsópapság a XVIII–XX. századi lokális közösségekben Magyarországon és Erdélyben* című Lendület-projekt 2018 óta nyolc kötetet jelentetett meg. Ezeket a könyveket volt hivattott az esemény bemutatni.

Bárth János *Paptartás a kalocsai főegyházmegyében (1738–1849)* című könyvét Kothencz Kelemen ismertette.¹ Bárth János a hetvenes évek óta kutatja a kalocsai érsekséget, többek közt levéltári források alapján. Paptartás alatt értendők azok a javak, amelyeket a katolikus közösség ad a plébánosoknak, előre megbeszélte megállapodás alapján. Ilyenek például a tüzelő, a pénz vagy a termés. A paptartás gyakorlata eltérő lehet koronként és térségenként, viszont általánosan megfigyelhető, hogy népi jogszokássá vált. A könyv átfogó képet nyújt az egyházmegye papjainak, káplánjainak megítéléséről, gazdasági helyzetéről.

Az eseményt Kis-Halás Judit folytatta Bárth Dániel *The Exorcist of Sombor. The Mentality of an Eighteenth-Century Franciscan Friar* című könyvének bemutatásával.² A szöveg Frank Orsolya fordításában jelent meg, a magyar szöveggel meg egyező tartalommal, amely *A zombori ördögűző* cím alatt jelent meg.³ Az írás Rochus

¹ Bárth János: *Paptartás a kalocsai főegyházmegyében (1738–1849)*. Budapest: MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, 2019. (Folcloristica Historica 1.)

² Bárth, Dániel: *The Exorcist of Sombor: The Mentality of an Eighteenth-Century Franciscan Friar*. London – New York: Routledge, 2020.

³ Bárth Dániel: *A zombori ördögűző*. Budapest: Balassa Kiadó, 2016.

Szmendrovich horvát származású ferences szerzetes egyénisége köré épül. A szerző a mikrotörténet-írás elméleti, módszertani eszközeit használja, melyek révén a globális folyamatok lokális lecsapódásait vizsgálja. A kötet leginkább a démoni megszállottság és az ördögűzés témakörét tárgyalja a XVIII. századi vallási életben.

Ezután Gulyás Judit mutatta be Szakál Anna *Önfejű unitárius lelkész – innovatív néprajzi gyűjtő. Ürmösi Sándor (1815–1872) írásos hagyatéka* című munkáját.⁴ A kutatás elénk tárja, hogy nagyszámú feltáratlan gyűjtés, illetve sok olyan elnagyolt és megkövült fogalom van még, amelyek újra felfedezendők, illetve újragondolandók. A szöveg emellett felveti a kérdést, hogy milyen normák mentén gyűjtöttek az adott terepmunkások, és milyen módon befolyásolta a gyűjtő személye a kutatást. Mint rámutat, nincsen olyan szöveg, ami független a gyűjtőtől, mivel ez egy közvetítő szerep két kultúra és két médium között. Szakál Anna az úgynevezett rossz gyűjtőt vette szemügyre, Ürmösi Sándort, akinek monográfiáján dolgozott. A lelkész hírhedt volt közösségében szélsőséges véleményalkotása és alkoholizmusa miatt. Gyűjtői munkájának megítélése kettős, mert minden hibája ellenére is innovatív megközelítést alkalmazott, amennyiben nem műfajok között szelektált, hanem a keletkezés ideje szerint.

A sort Mihalik Béla folytatta, aki Bednárík János *Falusi plébános a polgári korban: Egyház és helyi társadalom a 19. század második felében a Buda környéki falvakban* című munkáját mutatta be.⁵ A szöveg tudatos, módszeres egyháztörténeti feltárás, mely a néprajz, az egyháztörténet, a történeti etnográfia és a társadalomtörténet módszereit alkalmazza. A szöveg forrásai plébániai akták, személyes dokumentumok, sajtóanyagok, amelyek kiegészülnek a szerző terepmunkájának eredményeivel. A kutatás a hidegkúti plébánia és alsó papság életvilágát mutatja be, központba helyezve a hidegkúti plébános személyét, a rendszeres kultuszt, illetve a plébánia jövedelmének kérdését.

Ament-Kovács Bence Bárh Dániel *A 18. századi Bácska „alulnézeti” egyháztörténete. Húsz év – húsz tanulmányát* mutatta be.⁶ A szerző a húszéves kutatói pályája alatt írt, Bácska egyháztörténetéhez kapcsolódó különböző résztanulmányait rendezte kötetbe, a levéltári folklorisztika és a vallásnéprajz módszereinek segítségével. A szöveg kutatástörténeti példázatot is ad, mivel a tág időkeret miatt

⁴ Szakál Anna: *Önfejű unitárius lelkész – innovatív néprajzi gyűjtő. Ürmösi Sándor (1815–1872) írásos hagyatéka*. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta: Szakál Anna. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum Egyesület, 2020. (Emberök és kontextusok, 17.)

⁵ Bednárík János: *Falusi plébános a polgári korban. Egyház és helyi társadalom a 19. század második felében a Buda környéki falvakban*. Budapest: Magyar Néprajzi Társaság – MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, 2020. (Néprajzi Értekezések 9, Folcloristica Historica 2.)

⁶ Bárh Dániel: *A 18. századi Bácska „alulnézeti” egyháztörténete. Húsz év – húsz tanulmány*. Budapest: MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, 2020. (Folcloristica Historica 3.)

nyomon követhető, hogy az adott időszakban milyen elvek alapján és szemlélettel dolgozott a kutató.

Bárth Dániel harmadik, a kutatócsoporthoz köthető munkáját, a *Verőce és népe a reformkorban Krizsány János plébános egyháztörténeti és helyismereti leírásának tükrében*, Muntagné Tabajdi Zsuzsanna mutatta be.⁷ Bárth ennél a szövegnél is egy személy, Krizsány János verőcei plébános köré szervezi írását. Alakjának ismertetése lehetőséget ad arra, hogy egyéniségén keresztül ragadja meg a lokális közösséget. A szöveg témáját tekintve a papok közeledését mutatja be saját kultúrájuk felé, amellyel együtt a kötetben eredeti forrásközlést is találunk.

Ezt követte a Bednárík János által szerkesztett *Experto crede – Higgy a tapasztaltaknak. Tárnok 1817–1818-ban Oravecz Ignác szemével* című könyv, amit Muskovics Andreea mutatott be.⁸ Oravecz Tárnok történelmében a leghosszabb ideig hivatalban lévő plébános volt: Fél évszázadig vezette a gyülekezetet amellet, hogy gyakorlati dolgokra is tanította a helyi közösséget. Nyolcvan oldalas anyaga jelenti a forrást, amelyet magyarra fordítottak. A fordítói munka egyik szempontja az archaikus nyelv megőrzése volt, de mégis igyekeztek megtalálni az egyensúlyt, hogy a mai olvasó számára is befogadható legyen a szöveg. A kiadvány a forrás mellett használt mellékleteket is, mint például anyakönyvi bejegyzéseket.

A sort a Bárth Dániel által bemutatott és szerkesztett *Papok a 18–20. századi lokális közösségekben. Történetek találkozása* című kötet folytatta.⁹ A kiadvány a 2021 októberében megrendezésre került, azonos címet viselő konferencia anyagából válogat. A kötetben harminchárom szerző írása jelent meg; különlegessége, hogy protestáns és katolikus tematikájú szövegek egyaránt helyet kaptak benne. A kutatásokban jelentős szerepük van az egyéni történeteknek, a mikrotörténeteknek. Mint Bárth Dániel rámutatott, a szövegek érdekessége nem a történetek igazságmagvában keresendő, hanem a vallomásokban rejlő "ego-dokumentumok"-ban. Ezzel közelítenek az individumokhoz, akik segítségével feltárhatóak a viszonyrendszerek és a mentalitás.

A könyvbemutatót Ilyefalvi Emese előadása zárta, amelyben ismertette az MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport által létrehozott online adatbázist.¹⁰ Az archívumban lelkészek, papok XVIII–XX. századi néprajzi és helytörténeti munkái kapnak helyet. A kutatás nagyságát mutatja, hogy nemcsak egy állomány

⁷ Bárth Dániel: *Verőce és népe a reformkorban Krizsány János plébános egyháztörténeti és helyismereti leírásának tükrében*. Budapest: MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, 2020.

⁸ Bednárík János (szerk.): *Experto crede – Higgy a tapasztaltaknak. Tárnok 1817–1818-ban Oravecz Ignác szemével*. Tárnok: Tárnok Nagyközség Szlovák Nemzetiségi Önkormányzata, 2021. (Néprajzi és Helytörténeti Füzetek Tárnokról 5.)

⁹ Bárth Dániel (szerk.): *Papok a 18–20. századi lokális közösségekben. Történetek találkozása*. Budapest: MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, 2021. (Folcloristica Historica 4.)

¹⁰ histfolk.elte.hu/adatbazis

digitalizálása zajlik, hanem maga az adatgyűjtés is most folyik. Eddig 916 tételt számlál az adatbázis.

Az eseményt egy kerekasztal-beszélgetés tette teljessé, melynek témája a történeti néprajz, történeti folklorisztika, történeti antropológia 2021-ben. A beszélgetést Bárth Dániel moderálta, a résztvevők pedig Granasztói Péter, Kavecsánszki Máté, Klaniczay Gábor, Sz. Kristóf Ildikó, Máté Gábor, Mód László és Pócs Éva voltak. A beszélgetőtársak egymást követve osztották meg a kutatói pályájuk során alkalmazott módszereiket, ez indította a diskurzust a témáról.

Összegzésképpen a könyvbemutató alkalmával betekintést kaptunk a MTA-ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport munkájába, amely láthatóan termékenyen lendíti előre a kortárs magyar folklorisztikát. A megjelent kötetek mindegyike kapcsolódik valamilyen módon a papok és közösségek tematikájához, amivel a kutatócsoport szeretné hangsúlyozni a néprajzi kutatástörténetben a lokális közösségekben élő papok vizsgálatának fontosságát.